

به نام خدا

اصول و روشهای تدوین مقالات پژوهشی

مولفان :

حسن اسلامیان

دانشجوی دکترای برنامه ریزی درسی از دانشگاه اصفهان

زهرة محمدی

انتشارات ارسطو

(چاپ و نشر ایران)

۱۳۹۳

سرشناسه : حسن اسلامیان - زهره محمدی
عنوان و پدید آور : اصول و روش های تدوین مقالات پژوهشی.
اسلامیان، حسن ، مولف ، ۱۳۶۲ - محمدی ، زهره ، مولف ، ۱۳۶۷ .
مشخصات نشر : ارسطو (چاپ و نشر ایران) - مشهد .
تعداد صفحات : ۱۱۸ صفحه وزیری
موضوع : مقالات پژوهشی - نگارش
وضعیت فهرست نویسی : فیا
شابک : ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۷۵۵۸ - ۱۰ - ۲ -
رده بندی دیویی : ۸ ب ۹ ف / ۳۰۱
رده بندی کنگره : ۶۳۰۰۲۱۴ کتابخانه ملی ایران ۴۱۰
شماره کتابشناسی ملی : ۶۰۰۳۱۴۵

نام کتاب : اصول و روش های تدوین مقالات پژوهشی
مولفان : حسن اسلامیان - زهره محمدی
ناشر : ارسطو (چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای و تنظیم : پروانه مهاجر
طرح جلد : اسما سعادت منش
تیراژ : ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ : اول - ۱۳۹۳
چاپ : مدیران
قیمت : ۸۵۰۰ تومان
شابک : ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۷۵۵۸ - ۱۰ - ۲ -
تلفن های مرکز پخش : ۳۵۰۹۶۱۴۵ - ۳۵۰۹۶۱۴۶ - ۰۵۱
www.chaponashr.ir/arastu

فهرست مطالب

پیشگفتار	۵
فصل اول: مقدمه ای بر پژوهش و مقاله نویسی	
- مقدمه	۹
- اصول پژوهش و مقاله نویسی	۱۰
- ویژگی های یک پژوهشگر	۱۴
- پیش نیازهای پژوهش و مقاله نویسی	۱۴
- روش های جستجوی اطلاعات و مقالات علمی در اینترنت	۱۹
- انواع مقالات	۳۳
- انواع مجلات علمی	۳۸
فصل دوم: تدوین و نگارش محتوای مقالات برای ارسال به مجلات علمی	
- ساختار و محتوای مقاله علمی	۴۵
- عنوان یا موضوع پژوهش	۴۵
- نام، عناوین و رتبه علمی نویسنده یا نویسندگان پژوهش	۴۸
- چکیده مقاله	۴۸
- مقدمه مقاله	۵۱
- روش شناسی پژوهش (متدولوژی)	۵۳
- یافته های (نتایج) پژوهش	۵۴
- بحث و نتیجه گیری	۵۷

۶۱	تقدیر و تشکر
۶۱	تدوین فهرست منابع
۶۱	چکیده انگلیسی
۶۲	تدوین نهایی مقاله برای ارسال به مجله یا همایش
۶۳	ارسال مقاله برای مجلات علمی
۶۵	پیشنهادات مهم برای ارتقای کیفیت تدوین مقالات علمی
۷۱	نکات کاربردی در انتخاب مجلات مناسب با مقاله های انجام شده

فصل سوم: شیوه های استناددهی درون متنی و برون متنی در مقاله نویسی

۷۷	مقدمه
۷۹	فهرست منابع
۷۹	موارد مختلف در استناد
۸۲	چگونگی تهیه ی فهرست مراجع
۸۷	نحوه نگارش متن منبع گرفته شده از اینترنت و وب در فهرست منابع
۸۸	نحوه نگارش متن گرفته شده از کتاب در فهرست منابع
۹۱	نحوه نگارش متن گرفته شده از پست الکترونیک و مکالمات فردی

فصل چهارم: اخلاق پژوهش در مقاله نویسی

۹۵	مقدمه
۹۷	اصول اخلاقی فردی پژوهشگر
۱۰۱	اصول اخلاقی مرتبط با شرکت کنندگان پژوهش
۱۰۵	اصول اخلاقی مرتبط با انتشار نتایج پژوهش
۱۱۵	فهرست منابع و ماخذ

پیشگفتار

تحقیق و پژوهش شاهراه ورود به خودکفایی و استقلال همه‌جانبه در هر جامعه‌ای است، تا جامعه‌ای از نظر علمی جایگاه مورد قبولی در جهان کنونی نداشته باشد نمی‌تواند از استقلال سخن بگوید. در جهان کنونی جامعه‌ای مستقل است که در داد و ستد اطلاعاتی تنها گیرنده و مصرف کننده نتایج تحقیق و پژوهش دیگران نباشد، زیرا در این صورت آنچه لازم دارد در اختیار او برای یک زندگی سعادت‌مند قرار نمی‌دهند بلکه آنچه دیگران می‌خواهند و با منافع ملی آنها سازگار است، ارایه می‌دهند. به همین دلیل در بین کارکردهای مختلف نظام‌های آموزشی، پژوهش از جایگاه ویژه و ارزشمندی برخوردار است؛ چرا که پژوهش‌ها و یافته‌های منتج از آنها، اصلی‌ترین وسیله برای پیشبرد و ارتقای علوم مختلف، و زمینه‌ساز توسعه و پیشرفت یک جامعه در ابعاد مختلف تربیتی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و غیره می‌باشد.

از طرفی یکی از مهمترین شیوه‌های ارائه نتایج یک مطالعه و تحقیق، تهیه مقاله پژوهشی است و محقق پس از انجام پژوهش باید بتواند با تهیه گزارش از نتایج مطالعات خود، نتایج پژوهش و دستاوردهای علمی خود را در اختیار سایر محققان قرار دهد که این امر منوط به سازماندهی و تنظیم محتوا و یافته‌های پژوهش در قالب مقالات پژوهشی و اقدام برای انتشار آن در مجلات علمی است. بر این اساس، در اثر حاضر به تشریح یکی از رایج‌ترین

ساختارهای نوشتار پژوهش به نام مقاله، پرداخته‌ایم تا اطلاعاتی را در زمینه اصول و روش‌های تدوین مقالات پژوهشی به خوانندگان عرضه نماییم. با عنایت به آنچه ذکر شد، اثر حاضر تحت عنوان اصول و روش‌های تدوین مقالات پژوهشی؛ در ۴ فصل تهیه گردیده و امید داریم این کتاب زمینه‌ای را برای تامل و تفکر در مورد پژوهش و مقاله نویسی فراهم کرده و بتواند پژوهشگران را در فرایند انجام و نگارش مقالات، یاری دهد. مانند هر متن و اثر علمی، این کتاب نیز خالی از ایراد نیست و مایه خوشحالی خواهد بود که خوانندگان و مخاطبان عزیز، با ارائه انتقادات، دیدگاه‌ها و پیشنهادها ارزشمند خود ما را در جهت رفع نقایص این اثر، یاری نمایند^۱.

حسن اسلامیان

دانشجوی دکترای رشته برنامه ریزی درسی

از دانشگاه اصفهان و مدرس دانشگاه

۱. علاقه‌مندان می‌توانند انتقادات، دیدگاه‌ها و پیشنهادها خود را به نشانی الکترونیکی eslamian.1362@yahoo.com ارسال نمایند.

فصل اول:

مقدمه ای بر پژوهش و مقاله نویسی

مقدمه:

امروزه تحقیق و پژوهش از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و به جرأت می‌توان گفت که همه پیشرفت‌های علمی، صنعتی پژوهشی، تکنولوژی و جامعه‌شناسی بر پایه تحقیق و پژوهش استوار است. تحقیق از نظر روش‌شناسی عبارت است از کاربرد روش‌های علمی در حل یک مسئله یا پاسخ‌گویی به یک سؤال. از دیدگاه کرلینجر (۱۹۷۳) تحقیق عبارت است از: بررسی و مطالعه منظم، کنترل شده و آزمایشی قضیه‌های فرضی درباره روابط اجتماعی بین پدیده‌های طبیعی با دیدی انتقادی. (دلاور، ۱۳۸۵).

اصلی‌ترین و مهم‌ترین شیوه ارائه نتایج یک مطالعه و تحقیق، تهیه مقاله پژوهشی است و محقق در صحنه تولید و انتشار علمی موفق است که بتواند نتایج پژوهش خود را در مجلات معتبر پژوهشی به چاپ برساند. تهیه گزارش از نتایج مطالعات و پژوهش‌های انجام شده، یکی از مهم‌ترین مراحل پژوهشگری به شمار می‌رود؛ زیرا اگر پژوهشگر نتواند دستاوردهای علمی خود را در اختیار سایر محققان قرار دهد، پژوهش او هر اندازه هم که مهم باشد، به پیشرفت علم کمکی نخواهد کرد؛ چون رشد و گسترش هر عملی از طریق ارائه و به هم پیوستن دانش فراهم آمده از سوی فرد اندیشمند آن علم تحقق می‌یابد (طوسی، ۱۳۷۳).

همان‌طور که پژوهشگر پیش از اقدام به پژوهش، نیازمند توجه و

بررسی‌های علمی پژوهشگران قبل از خود است تا بتواند یافته‌های علمی خود را گسترش بخشد، دیگران نیز باید بتوانند به یافته‌های پژوهشی او دسترسی پیدا کنند و با استفاده از آن‌ها فعالیت‌های علمی خود را سازمان داده، در ترمیم و تکمیل آن بکوشند.

مقاله علمی معمولاً در نتیجه پژوهش منطقی، ژرف و متمرکز نظری، عملی یا مختلط، به کوشش یک یا چند نفر در یک موضوع تازه و با رویکردی جدید با جهت دستیابی به نتایجی تازه، تهیه و منتشر می‌گردد (اعتماد و همکاران، ۱۳۸۱). چنین مقاله‌ای در واقع گزارشی است که محقق از یافته‌های علمی و نتایج اقدامات پژوهشی خود برای استفاده سایر پژوهشگران، متخصصان و علاقه‌مندان به دست می‌دهد.

یکی از مهم‌ترین امتیازهای مقاله به روز بودن و جامع بودن آن می‌باشد؛ زیرا محقق می‌تواند حاصل زحمات پژوهش خود در یک پژوهش، رساله، پایان‌نامه، طرح پژوهشی، یا حتی یک کتاب را به اختصار در یک مقاله علمی بیان کند تا پژوهشگران دیگر بتوانند با مطالعه آن مقاله از کلیات آن آگاهی یابند و در صورت نیاز بیشتر، به اصل آن تحقیقات مراجعه کنند.

معیارهای محتوایی پژوهش و مقاله نویسی

یکی از مهم‌ترین ابعاد مقاله علمی، محتوای علمی و ارزشمندی کیفی آن است. مقاله باید یافته‌های مهمی را در دانش بشر گزارش نماید و دارای پیامی آشکار باشد؛ بنابراین پیش از تهیه مقاله، محقق باید از خود بپرسد که آیا مطالب او آن قدر مهم است که انتشار آن قابل توجیه باشد. آیا دیگران از آن بهره خواهند برد؟ و آیا نتایج پژوهش او، کار آنها را تحت تأثیر قرار خواهد داد؟ (هومن، ۱۳۷۸).

در اینجا به برخی از مهم‌ترین اصول و معیارهای محتوایی پژوهش علمی اشاره می‌گردد که توجه به آنها قبل از تهیه مقاله و پژوهش، ضروری است.

فرایند تفکر:

تفکر، تلاش برای معلوم کردن مجهول با استفاده از علوم موجود است (غروی، ۱۳۶۸). بنابراین تفکر اساسی‌ترین محور محتوایی یک پژوهش علمی، است که مجهولی را روشن می‌نماید. بر این اساس، هر پژوهش علمی در پی پاسخ دادن به پرسش‌هایی است که تاکنون برای مخاطبان کشف نشده است. از این رو پژوهش علمی همیشه با طرح یک یا چند سؤال آغاز می‌شود که محقق در صدد پاسخگویی به آنهاست.

منطقی بودن:

منطق که راه درست اندیشیدن تصور و استدلال صحیح را می‌آموزاند، ابزار ضروری یک مقاله علمی است و محقق باید شایستگی لازم را در استدلال آوردن، تحلیل محتوا و نتیجه‌گیری داشته باشد (هومن، ۱۳۷۴).

انسجام و نظام دار بودن:

مرتبط بودن اجزای مختلف مقاله با همدیگر، همچنین متناسب بودن آنها با عنوان مقاله و ارتباط عناوین فرعی با همدیگر، از جمله مواردی است که به تحقیق، یکپارچگی و انسجام می‌بخشد. بر این اساس، محقق باید عناوین فرعی مقاله خود را با نظمی منطقی از یکدیگر مجزا کرده و ارتباط بخش‌ها را مشخص نماید.

تراکمی بودن:

از آنجا که هدف پژوهش پاسخ به سئوال‌هایی است که تا آن زمان دست کم از نظر محقق، پاسخی منطقی برای آن وجود نداشته است، هر پژوهش علمی باید از یک سو به منظور کشف دانش جدید و از سوی دیگر، برای تکمیل دانش، صورت پذیرد. بنابراین هدف اصلی یک مقاله، کشف یا تکمیل دانش بشری است، نه تکرار دوباره آن با عبارات مختلف (هومن، ۱۳۷۴).

تناسب موضوع با نیازهای جامعه علمی

هر پژوهش علمی باید نیازهای اساسی جامعه علمی خود را در نظر گرفته، در صدد حل آن مسایل برآید؛ بنابراین از طرح موضوعاتی که از اولویت تحقیقی برخوردار نیستند و جامعه علمی بدانها نیاز ندارد، باید احتراز نمود.

خلاقیت و نوآوری:

هر تحقیق علمی زمانی می‌تواند در ارتقای سطح دانش، موفق و موثر باشد که از فکری بدیع و خلاق برخوردار باشد. مقالاتی که به جمع‌آوری صرف بسنده می‌کنند، نمی‌توانند سهم عمده‌ای در پیشرفت دانش بشری داشته باشند.

توضیح مطلب در حد ضرورت:

از جمله مواردی که محقق در گزارش نویسی پژوهش خود (مقاله) باید بدان توجه کند، پرهیز از حاشیه روی و زیاده‌گویی افراطی است؛ همچنان که خلاصه‌گویی نباید به حدی باشد که به ابهام و ابهام منجر شود؛ بر این اساس

محقق باید به حدی مطالب را تبیین کند که مقصود وی برای خواننده، روشن شود.

متناسب بودن ها با نظریه ها:

هر رشته علمی، متشکل از نظریه‌ها و قوانینی است که مورد اتفاق صاحب‌نظران آن فن است. یافته‌های به دست آمده در تحقیقات میدانی یا توصیفی نباید با قوانین کلی آن رشته تخصصی منافات داشته باشد.

اجتناب از کلی گویی:

یکی از اصول مهم نظریه است تبیین کردن و صورت‌بندی یک نظریه است. از این رو محقق باید بتواند مباحث علمی خود را به روشنی توضیح دهد و با زبان گویا آن را تبیین و از کلی گویی اجتناب نماید (دلاور، ۱۳۷۱).

گزارش روش شناسی تحقیق:

فرایندی که از طریق آن می‌توان درباره ناشناخته‌ها به جست و جو پرداخت و از تحقیق آن، شناخت لازم را کسب کرد روش‌شناسی نامیده می‌شود. در فرایند چگونگی گردآوری شواهد و تبدیل آنها به یافته‌ها این سؤال که چگونه داده‌ها باید گردآوری شود و مورد تفسیر قرار گیرد، به طوری که ابهام حاصل از آنها به حداقل ممکن کاهش یابد، از موارد مهم تحقیق علمی است. یک تحقیق علمی زمانی می‌تواند مطالب خود را به اثبات برساند که از روش گردآوری مناسبی برخوردار و آن روش‌ها در مقاله به خوبی بیان شده باشد (سرمد و همکاران، ۱۳۷۹).

ویژگی‌های یک پژوهشگر :

- یک پژوهشگر باید:
- بضاعت کامل علمی و عملی در رشته خود و احاطه نسبی در سایر رشته‌ها داشته باشد.
- روشنی و وسعت اندیشه، قدرت تخیل، لطافت ذوق، دقت، باریک‌بینی و ابتکار و نوآوری داشته باشد .
- زبان ویژه علم را بداند اهل منطق و استدلال باشد.
- فارغ از ریا و تزویر، پاک سرشت باشد.
- صراحت بیان داشته باشد.
- معتقد به اصول علمی باشد.
- با ادبیات علمی آشنایی داشته باشد.
- آگاهی و تسلط کافی به موضوع، نظم فکری و قدرت استدلال داشته باشد.
- نتایج اخلاقی و اجتماعی را در نوشته خود رعایت نماید (همان).

پیش‌نیازهای پژوهش و مقاله‌نویسی

قبل از اینکه پژوهشگر به صورت جدی شروع به انجام و سپس نگارش مقالات نماید، باید اقداماتی به شرح ذیل انجام دهد.

۱- تصمیم به پژوهش و انتخاب موضوع کلی

انتخاب موضوع یکی از مهم‌ترین بخش‌های مقاله نویسی است. دانشجویان زیادی علاقمند به پژوهش و نوشتن مقاله هستند، اما همیشه در انتخاب موضوع پژوهش دچار مشکل هستند. در قسمت زیر به برخی از منابعی که می‌تواند در انتخاب موضوع به دانشجویان کمک کند، آورده شده است:

- مطالعه اجمالی در برخی زمینه‌های مورد علاقه و مهم مثل: اولویت‌های پژوهشی دانشگاه‌ها و سازمان‌ها

- جستجو در برخی پایگاه‌ها و نیز اینترنت تحت عبارت "موضوعات پژوهشی" (*research topics*) و یا "اولویت‌های پژوهشی" (*research priorities*) و یا "مباحث پژوهشی" (*issues for research*) و یا "پیشنهادهایی برای پژوهش‌های بیشتر" (*further research*) در زمینه‌های مورد علاقه

- در مورد کنفرانس‌ها و سمینارها، نگاه به محورهای آن‌ها

- مراجعه به قسمت "پیشنهاد برای پژوهش‌های بعدی" در فصل آخر پایان‌نامه‌های دانشجویی

- مشورت با استادان و سایر افراد آگاه و منتقد در مورد موضوع‌های قابل قبول و مطرح

۲- انتخاب یک موضوع مناسب برای مقاله

مهم‌ترین عواملی که می‌تواند به محقق در انتخاب موضوع مقاله کمک کند شامل موارد ذیل می‌باشد:

- علاقه محقق:

موضوع مقاله باید مورد علاقه محقق باشد. زیرا فرآیند تنظیم مقاله